

Barbara Radek, Osnovna šola Hajdina

DEJAVNOSTI, KI SPODBUJAJO MOTIVACIJO ZA BRANJE V OPB

Branje je ena izmed pomembnih dejavnosti v človekovem življenju, saj nas spremlja skoraj na vsakem koraku: v šoli, na ulici, v trgovini in ne nazadnje tudi doma, zato je pomembno, da bralno zmožnost čim bolj razvijamo. Branje je tudi glavna sestavina pismenosti in ena temeljnih spoznavnih zmožnosti človeka, ki se je začnemo učiti že pred vstopom v osnovno šolo in je zelo pomembna za nadaljnje učenje, zlasti za učno uspešnost, saj branje omogoča dostop do vsega znanja. Žal se pravega pomena branja ljudje zavedamo šele pozneje, zato je vzgoja mladega bralca tako pomembna. Prav zaradi tega se je z branjem treba ukvarjati že v zgodnji fazi otrokovega razvoja, za kar morajo poskrbeti že vzgojitelji v vrtcih, seveda pa imajo pomembno vlogo pri tem tudi starši in učitelji v šolah. Za začetek pridobivanja kulture branja je zelo pomemben tesen stik med osebo, ki bere, in tistim, ki posluša, tj. poslušalcem.

V šoli se učitelji velikokrat soočamo s problemom, kaj storiti, da bodo učenci čim bolj motivirani za branje in učenje, kajti če nimajo bralne motivacije, ne berejo. Šola pa je prvi kazalnik, ki že pokaže, da nekateri učenci začnejo zavračati branje. Po navadi so to tisti, ki imajo z branjem velike težave. Ko so bili še majhni, so morda še uživali ob branju zgodb in pravljic, ki so jim jih pred spanjem prebiral starši in vzgojitelji, v šoli pa se ob prehodu z nižje na višjo stopnjo že opazi, da pri učencih upada zanimanje za branje. Ob vstopu v osnovno šolo so otroci še motivirani za branje, saj si želijo, da bi sami čim prej brali, in so ob branju knjig radovedni in vedoželjni. To so pokazale tudi številne raziskave, v katerih je bilo ugotovljeno, da učenci nižjih razredov berejo dosti več kot učenci višjih razredov. Na splošno pa velja, da so učenci v višjih razredih manj motivirani, ne samo za branje, marveč tudi za učenje, ker jih poleg šole vse bolj zanimajo tudi druge stvari, poleg tega pa imajo vse večji pomen tudi zunanje oblike motivacije, kot so ocena, nagrada bralne značke, pričakovanja staršev in podobno.

Vendar ima zunanja motivacija le kratkotrajen učinek, zato je pomembno, da učenci razumejo pravi pomen branja knjig in začnejo v njih uživati in da ne berejo samo zaradi zunanjih spodbud, ampak tudi zaradi lastnega interesa, radovednosti in vedoželjnosti. Opažam, da večina učencev bere predvsem zato, ker morajo, v sklopu domačega branja, kar velja zlasti za starejšo populacijo osnovnošolcev. Ugotavljam, da vedno bolj upada tudi interes branja knjig za Cankarjevo priznanje. Učenci danes ne berejo več knjig za zabavo, pač pa zato, ker je branje obvezno. Knjig več ne uporabljajo kot prijetno razvedrilo in jim ta tudi ne predstavlja več neke vrednote, kot jim je nekoč.

Različni strokovni prispevki o motivaciji za branje zelo pogosto omenjajo delitev na notranjo in zunanjo motivacijo za branje. Za notranjo motivacijo je značilno, da izvira iz notranjih želja in potreb posameznika, je bolj učinkovita in je pomembna, če želimo dalj časa trajajoč interes posameznika za branje. Zunanjo motivacijo pa spodbujajo zunanji dejavniki, denimo nagrada ali pohvala. Strokovnjaki so ugotovili, da notranje in zunanje spodbude različno vplivajo na različne otroke, vendar so enotnega mnenja, da so za vseživljenjsko branje nujne notranje spodbude.

Učitelji v šoli si prizadevamo in želimo, da bi vsak učenec ob koncu osnovne šole bral tekoče, razumel prebrano in bi bil sposoben informacije, ki jih je dobil z branjem, uporabljati tudi pri reševanju življenjskih težav in pri osebni rasti.

V šolskem letu 2011/2012 smo na OŠ Hajdina vstopili v projekt *Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja*. Razlogov, zakaj smo se odločili za ta korak, je bilo več. Že dalj časa smo namreč učitelji opažali pri učencih nerazvite učne in bralne strategije, pogosto pa učenci tudi niso razumeli navodil v različnih nalogah. Pri delu z učbeniki smo opažali, da imajo nizko sposobnost izluščitve rdeče niti v besedilu in da slabo dojemajo vrednosti sporočil v besedilih. Pri ustnem spraševanju se veliko učijo na pamet brez dejanskega razumevanja vsebine, pri matematiki, zgodovini in geografiji pa imajo nizko sposobnost razbiranja grafov, tabel, kart, zemljevidov, globusa, obrazcev in rezultatov. Pri tujem jeziku smo opažali, da dosegajo slabše rezultate pri nalogah bralnega razumevanja in da slabo dojemajo vrednosti sporočil v besedilih. Že dalj časa upada tudi sodelovanje pri bralni znački tako v slovenskem in tujih jezikih na predmetni stopnji, nasploh pa opažamo neprijetnost branja zlasti pri učencih tretjega triletja. Upada tudi interes za branje knjig za Cankarjevo priznanje. Vse to so bili razlogi, zaradi katerih smo želeli učitelji na naši šoli spodbuditi učence, da bi razvili trajen interes za branje, kar pomeni, da bi brali tudi v prostem času za razvedrilo. Želeli pa smo tudi, da bi učitelji v šoli spodbudili branje, kjer bi učenci brali tako, da bi jim to znanje, ki bi ga z branjem pridobili, ostalo tudi v življenju in bi ga lahko dosegali pri uresničevanju svojih ciljev.

Ker sem po poklicu učiteljica slovenščine, delam pa v oddelku podaljšanega bivanja, se tudi sama v šoli zavzemam za to, da bi čim bolj motivirala učence za branje in da bi le-to bilo čim bolj učinkovito. Zavedam se, da sta znanje in napredovanje v šolskem sistemu povezana z branjem in da otroci, ki imajo že v šoli »težave z branjem«, teže

napredujejo, ker ne zmorejo sami predelati šolske snovi, hkrati pa imajo težave tudi s koncentracijo in pomnjenjem. Zato je še posebej pomembno, da tovrstno težavo otrok pravočasno odkrijemo in s tem onemogočimo te težave v prihodnosti. Učenci, ki radi berejo, se lažje učijo, imajo bolj razvit spomin, bogatejša besedišča in se lažje sporazumevajo z drugimi ljudmi.

Ker bili smo v času izvajanja projekta člani tima projekta bralne pismenosti deležni mnogih izobraževanj, napotkov, nasvetov in tehnik učenja različnih bralnih strategij, sem se v lanskem šolskem letu odločila za nekatere pristope in dejavnosti, ki sem jih izvajala v oddelku podaljšanega bivanja z učenci drugega razreda. Namen slednjih je bil dvigniti nivo bralne pismenosti in spodbuditi motivacijo za branje.

a) Branje v krogu

Učenci posedejo v krog, na sredini kroga občasno prižgemo čajno svečko in s tem ustvarimo posebno vzdušje, učenci pa v razredni knjižnici izberejo knjige, ki jih beremo. Berejo učenci, učiteljica (torej jaz) ali učenci iz višjih razredov, ki se pridružijo pozneje oddelku podaljšanega bivanja. Pri branju gre za tiho ali glasno branje besedil. Pri tem sem pozorna na to, kakšno bralno gradivo izberem, kajti pri branju je se mi zdi pomembno, kako pridobiti učenčevo pozornost. Moja naloga je, da učencem ponudim čim bolj zanimive knjige s pozitivno vsebino ter tako pridobim njihovo zanimanje za branje.

b) Izbiranje gradiva

Na začetku šolskega leta izbiram gradivo, ki ima malo besedila in veliko slik, gre torej za preprosta in kratka besedila, nato pa izbiram zahtevnejše knjige. Seveda pa upoštevam tudi interes učencev. Izbiram knjige, ki jih zanimajo (od veselja in narave do športa). Občasno otroci od doma prinesejo tudi knjige, ki so besedilno pretežke zanje, in takrat jih razčlenjujemo ob fotografijah. Zdi se mi pomembno, da tudi otrokom ponudimo možnost, da lahko izberejo in odločajo o tem, kaj bomo prebrali, saj jih takšno gradivo bolj motivira in pritegne. Učenci takšno branje povezujejo s prijetnim doživljanjem, z užitkom in s pozitivnimi čustvi. Pri učencih se vidi, da uživajo ob branju, in vsi si želijo nekaj prebrati. Včasih dobesedno tekmujejo, kdo bo prebral več. Ta tekmovalnost med učenci poveča motivacijo za branje, vendar pri tem pazim, da se ta ne spreobrne v nastopaštvo. Tekmovanje je v določenih situacijah celo koristno, saj se s tem povečata aktivnost in želja po uspehu.

c) Opisovanje kartončkov

To poteka tako, da učencem razdelim sličice različnih dogodkov, oni pa opisujejo dejavnosti, ki jih prikazujejo slike (npr. obisk zobozdravnika,

nakupovanje v trgovini, obisk tržnice, igranje nogometa itd.). Pri tem si izmišljujejo tudi različne dialoge.

č) Predopisnejevalne dejavnosti in dejavnosti opisnejevanja.

Izvajamo naslednje dejavnosti:

- igre za glasovno razločevanje in preverjanje glasov, kjer učenci ločijo med besedami, ki se razlikujejo v enem glasu: npr. razdelim kartončke, na katerih je zapisana beseda in narisana ilustracija za met (na koš) in med (hrana);
- zlogujemo besede; učenci oblikujejo besedo, kjer je vsaka črka zapisana na svojem kartončku;
- ugotavljamo začetni/končni glas v besedi: učenec pove eno besedo, naslednji učenec nadaljuje besedo na glas, s katerim se beseda začne/konča;
- izdelujemo plakate, na katere lepimo različna besedila, ki jih pišejo učenci, denimo moja najljubša knjiga, moje okolje, moja mamica;
- skupinsko sestavljamo zgodbe (za različne literarne natečaje);
- beremo slikopise v otroških revijah (Zmajček, Ciciban);
- izvajamo minute za branje, kjer uporabljamo bralni kartonček (branje v šoli in doma, kamor starši in učiteljica zapišemo minute branja);
- skupaj beremo navodila za namizne igre, ki se jih učenci igrajo med sprostitevno dejavnostjo;
- rešujemo križanke in rebuse v revijah;
- urejamo vrstni red v povedi: poved razrežemo na posamezne besede, nato oblikujemo ustreznih vrstni red povedi;
- vstavljamo manjkajoče besede v povedi: zapišemo poved z manjkajočo besedo, nato učenci iščejo ustrezne besede, ki bi jih lahko vstavili;
- iskanje rim: iščemo rime na imena otrok in tudi druge besede
- iskanje besed v besedah in podobno.

d) Bralna učna strategija VŽN

Ker je bila naša prioriteta v projektu bralne pismenosti ta, da bi pri učencih spodbudili uporabo bralnih učnih strategij, sem se ravno iz tega razloga odločila, da pri učencih preizkusim metodo VŽN. Gre za strategijo, ki je sestavljena iz treh vprašanj, vsako od njih pa se nanaša na drug del učnega procesa. Ta vprašanja so:

V – Kaj že vem o snovi/vsebini? Gre za ocenitev predhodnega znanja.

Ž – Kaj želim še izvedeti o snovi? Gre za to, kaj me v zvezi s snovjo še zanima.

N – Kaj sem se naučil? Gre za povzetek nove snovi.

Hkrati pa se mi je ta metoda zdela najprimernejša in najrazumljivejša za učence prvega triletja, saj je uporabna

za delo z večjo skupino ter omogoča aktivnost vseh učencev v razredu. Sprva nisem vedela, katero temo naj izberem in katera bi bila najprimernejša za učence, da bi vzbudila njihovo zanimanje. Ker pa je bil ravno takrat april in ker smo se v tem času pogovarjali o travniku, sem se odločila za temo travnika. Pa tudi v skladu z letnim delovnim načrtom, ki sem ga pripravila na začetku šolskega leta, smo ravno takrat v oddelku obravnavali temo travnika. Načrtovali smo več aktivnosti. Najprej smo odšli na bližnji travnik in si ga ogledali. Učenci so doma skupaj s starši nabrali bezeg in akacijo ter cvetje prinesli v šolo, kjer smo ga v gospodinjski učilnici spekli in ga okušali. V tem času smo tudi likovno ustvarjali na to tematiko, si ogledovali različne knjige na to temo in brskali po internetu zanimivosti o travniku. Učenci so imeli že kar precej predznanja o travniku – poznali so večino travniških rož in živali, ki živijo na travniku. Zato prvi korak metode VŽN (kaj že vem o travniku) pri učencih ni povzročal prevelikih težav. Zelo motivirani so na majhne lističe zapisovali znanje, ki so ga o travniku že imeli. Vsak učenec je na listič zapisal, kaj že ve o travniku, in ga nalepil na pano. Skupaj smo prebrali zapise. V naslednjih dneh so na list papirja zapisali, kaj želijo o travniku še izvedeti, in listič zalepili na večji plakat. Porajale so se jim zanimive ideje in vprašanja (npr. kako pajek splete mrežo, ali na travniku živi tudi kobilica, zakaj na travniku rastejo gobe, kaj je na travniku pozimi, koliko pik ima pikapolonica, s čim se prehranjuje pajek itd.). Nato so učenci dobili nalogo, da od doma ali iz knjižnice prinesejo čim več knjig na temo travnika. Sledilo je ogledovanje in branje literature, kjer smo iskali odgovore na vsa vprašanja. Če učenci katere izmed besed v knjigah niso razumeli, smo besedo poiskali v SSKJ (v računalniški obliki) in jo skupaj razložili. Učenci so bili zelo motivirani pri iskanju odgovorov v knjigah in po računalniku. Videti je je tako, kot da dobesedno tekmujejo, kdo bo našel čim več odgovorov na vprašanja, ki so jih zastavili. Pri zaključku izvajanja te metode pa so učenci zapisali, kaj so se vse naučili o travniku.

Ob izvajanju in ob uporabi strategije VŽN sem ugotovila:

- med učenci sem ustvarila ustvarila pozitivno klimo;
- ta strategija je zelo uporabna za delo z vsem razredom ali večjo skupino učencev;
- učence sem spodbudila k večji aktivnosti in sodelovalnemu učenju;
- pri učenju so učenci poslušali drug drugega in izmenjevali mnenja;
- učno snov sem povezala z življenjem na njim zanimiv način;
- strategija ponuja veliko možnosti pisanja, s čimer učenci utrjujejo tudi pravopis;
- zajame vse faze bralnega procesa (pred branjem, med njim in po njem);
- strategija je primerna za vsebine, o katerih učenci že vedo veliko;
- pomaga učencem razširiti znanje prek tega, kar jim ponuja učbeniško besedilo;
- ugotovila sem, da je strategija VŽN uporabna tudi v prvem triletju in odlična za ugotavljanje predznanja (učenja, utrjevanja itd.).

Z izvajanjem metode VŽN sem želela doseči aktivnost vseh učencev, sodelovalno učenje, uporabo IKT, enciklopedij, leksikonov ter pridobiti in utrditi nova znanja na drugačen način.

Vse te cilje sem dosegla, zato menim, da je bil primer uporabe strategije VŽN pri učencih uspešen in ga bom v tekočem šolskem letu pri izvajanju pedagoškega dela zagotovo še uporabila.

Positivno vrednotim tudi dejavnosti, ki jih izvajam za spodbujanje motivacije za branje in učenje v oddelku podaljšanega bivanja in jih uporabljam tudi v tekočem šolskem letu. Opažam, da so učenci ob izvajanju teh dejavnosti zelo motivirani, zavzeti za skupinsko in individualno reševanje, in zdi se mi pomembno, da jim te dejavnosti skozi igro približamo, saj ob njih zelo uživajo. Za sklep naj podam še mnenje, da je za učence zelo pomembno, da imajo v bližini odraslega, ki jim predstavlja pozitiven bralni model. In ker večino časa preživijo v šoli, naj učitelj ta interes kaže tako, da jim svetuje branje knjig, prinaša literaturo v razred in jih spodbuja k samostojnemu načinu iskanja informacij.

VIRI IN LITERATURA

Pečjak, S. (2006). Bralna motivacija v šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pečjak, S. (2002). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Pečjak, S, Gradišar A. (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.